

פרשת צו

העולה מול השלמים - סוגי הקרבנות השונים

בדבר מהות הקרבנות השונים, מצינו חילוקי דינים בין סוגי הקרבנות. החילוקים רבים ומפורטים כמובא בגמרא מסכת זבחים. חילוקים בעניין מיקום השחיטה, צורת הזאת הדם, החלקים העולים לגבוה והחלקים הנאכלים לכהנים ולבעלים ועוד. כל ההבדלים הללו מרמזים על סתרים עליונים, באשר כל קרבן וקרבן מכוון לבחינת תיקון שונה בעולמות, ובהתאם לכך נתייסדו פרטי דינו.

שני קרבנות מרכזיים ועליונים הם העולה והשלמים. קרבן העולה, כשמו, כן הוא, עליון ונעלה מאוד. לגודל מעלתו התחילה התורה דווקא בו. העולה כלולה בקרבנות שהם קודשי קודשים, והיא קרבה ועולה כולה לגבוה, ואין בה אכילת אדם כלל, לא כהנים ולא ישראלים. עובדה זו מצביעה על היותה בבחינה גבוהה ועליונה, שאין בה שייכות לגילוי אורות בתחתונים. יסוד העניין הוא שאכילת הקרבן בוודאי לא היתה פעולה סתמית. וכך מובא בגמרא במסכת פסחים (נט ב) על הפסוק "ואכלו אתם אשר כפר בהם" (שמות כט לג), "מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים". הוזהר אומר, עצם האכילה של הכהנים פעלה פעולה פנימית במעמקי הנפש של החוטא, טיהרה את נפשו וכיפרה על חטאיו. אמת ויציב, בבית המקדש אנו נחשפים לעניינים מרוממים ועליונים כל כך, עד שאפילו פעולה כמו אכילת בשר בהמה, היתה מלאה אור ושפע גדול, המזכך את נפשו של החוטא ומצחצחה.

אכילת מזבח, כהנים ובעלים

אם כן, אנו למדים שהאכילה פועלת ומגלה אור עליון. ממילא, יכולים אנו להתבונן על דיני האכילה של כל קרבן, ובהתאם לכך לדעת מעט מעניין פעולתו. קרבן העולה שנאכל אך ורק למזבח, לא לכהנים ולא לבעלים, הושרש בבחינת גילוי אורות במרומים דייקא, ולא התפשט לתחתיות ארץ. הוא הרבה את השפע במקורות דלעילא. לעומת זאת, קרבנות שנאכלו לכהנים, פעלו פעולות עליונות בפנימיות הנשמה של ישראל, באשר הכהנים הם בחינת הנשמה הפנימית של ישראל. וקרבנות שהיו נאכלים אף לישראל, התפשט אורם עד לרובד החיצוני, בחינת הגוף והנפש של עם ישראל. לאור דברים אלו נוכל להבין את מה שמלמד אותנו הזוהר על הקרבנות. בניגוד למה שכתבנו קודם, שהעולה עליונה ונשגבה, הרי הזוהר הקדוש מלמד אותנו שבפנימיות הגנוזה, דווקא קרבן השלמים הוא הנעלה והמרומם ביותר, על אף שלא זו בלבד שאין הוא כמו העולה ששייכת רק למזבח, אלא אפילו איננו משויך לקודשי קודשים, הנאכלים רק לכהנים. השלמים הם קודשים קלים ושחיטתם בכל מקום בעזרה. ואף על פי כן, מלמד אותנו הזוהר, שמעלתם עליונה מכולם. וזו לשון הזוהר הקדוש (ג יא א), המתייחס בקצרה לכל הסוגים המרכזיים של הקרבנות: רבי אבא פתח (שיר ד טז) 'עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני יזלו בשמיו יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו'. 'עורי צפון' - אליון עולות דנשחטות בצפון, בגין דאינון מחשבות בצפוני לבא, ובאתר דדינא... 'ובואי תימן' - אליון שלמים דנשחטין בדרום, בגין דאינון שלמא דכלא, שלמא דעלאי ודתתאי, ואליון שלימו דסטרי עלמא, שלימו דכלא מסטרא דמהימנותא. ושלמים, בגין דאינון שלמא דכלא, בעלים אכלין מנייהו ומתהניין מנייהו, דהא שלמא הווא ליה ולכל עלמא בדרגא חדא. חטאות ואשמות נאכלין לכהני, בגין דאינון זמינין לכפרא עלייהו, ולאעברא חובייהו, ומכל קרבני לא חביבין קמי קודשא בריך הוא כמו שלמים, בגין דאשתכח שלמא בעלאי ותתאי. ועילא מכלהו קטורת, דאיהו שלים מכלא, ולא אתיא לא על חטא ולא על אשם ולא על עוון, אלא על שמחה, כמה דאת אמר (משלי כז ט) 'שמן וקטרת ישמח לב', והא אוקמוהו, ועל דא קטורת לא מתקרב אלא בזמנא דשמן מתקרב, הדא הוא דכתיב (שמות ל ז) 'והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנרת יקטירנה', וכתוב (שם ח) 'ובהעלת אהרן את הנרת בין הערבים יקטירנה',

בגין דישתכחו שמן וקטורת כחדא. תא חזי, שלמים בכלא הוא שלמא, וקטטא וקטרוגא לא אתער בעלמא, אבל קטורת קשיר קשירו דמהימנותא. " אם כן, מצד אחד אנו רואים שפעולת העולה עליונה מאוד, ולכן עולה לעילא. ומאידך, הזוהר אומר שהשלמים הם החביבים ביותר לפני הקב"ה.

העולה

אכן, לשניהם יש פעולות עליונות וחשובות. העולה מבטאת את ההתמסרות המוחלטת לה' יתברך. זה יצחק אבינו שהיה עולה תמימה, שכל מהות חייו היו מסירות נפש לה', ועקד עצמו על גבי המזבח. כך, יסוד הכל הוא מסירות הנפש לה' יתברך. "ניחא להו לצדיקייא למתבר גרמייהו בגין יקרא דקודשא בריך הוא" (עיין זוהר ב קצח א). מסירות הנפש חוקקת בנו את ההכרה שהדבר היחיד שיש לנו בעולם הוא ה' יתברך, עשיית רצונו והדבקות בו. קרבן העולה מלמד אותנו לוותר על כל חיינו למען שמו יתברך. קרבן זה מבטא את הכיסופים העמוקים שלנו להיות מיוחדים בכל חיינו למען שמו. לאורך כל ההיסטוריה, פרצה תשוקה זו של מסירות הנפש לה', מקרב לבבות עם ישראל, ובנאמנות גמורה ומוחלטת מסר עם ישראל את נפשו לה'. רבבות רבבות של קרבנות עולה הקריב עם ישראל לה', קרבנות של אהבת אמת והתבטלות מוחלטת. "הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר", כל הלילה, כל חשכת הגלות, העלה עם ישראל את עצמו עולה לה', בייסורי הגלות, על המוקד, מסרו נפשם על ייחוד קדושת שמו יתברך. יצחק אבינו, חקק בלבבנו את התנועה האדירה הזאת, לאשתאבא בגופא דמלכא, ולא להותיר אפילו שיערה אחת מחוץ למזבח, למסור את הכל ממש. אין דבר שמעורר יותר את המרומים העליונים כמו מסירות הנפש המוחלטת. כרבי עקיבא שכל ימיו השתוקק לכך, למסור את נפשו באחד, לעלות בלהב אש השמימה ולהקריב נפשו על מזבח אחדות ה', ולהעיד, בעצם מסירת נפשו, על שאין דבר אחר חוץ ממנו יתברך (ברכות סא ב).

העולה - 'עורי צפון' - למה העולה נקרכת בצפון

העולה היא השורש לגילוי אחדות ה', שאין עוד מלבדו ממש. העולה היא ההתכללות של העולמות בא-להות בביטול מוחלט. לכן, אין בה מקום לנבראים, אין אכילת אדם ואין אכילת כהנים. כל ההוויה כולה מתמוססת בתוקף האור ובריבוי אש הקודש המחזיר את העולמות כולם אל מקורם העליון ומאחדם כשלהבת בגחלת, באור אין סוף ברוך הוא. משום כך, העולה שחיטתה בצפון. הזוהר מורה לנו שהעולה פועלת פעולה עליונה של בחינת 'עורי צפון'. היא מעוררת את הצפון, הלא היא מידת הדין העליונה. מידת הדין, היא התנועה העולה לעילא לעילא, כמו האש העולה למעלה. בניגוד למידת החסד, בחינת מים, שמשפיעה שפע למטה, ומאירה אל הנבראים עצמם במקומם, מידת הדין תובעת להעלות את הנבראים לעילא, ולכלול אותם במקורם העליון. הדין נקרא 'צפון', ואף נקרא 'צפון', מפני שהוא חושף את העניינים הצפונים והנסתרים. הווה אומר, בצורה גלויה העולמות התחתונים נראים עומדים לעצמם, ואינם חלק מהאור העליון. ואולם, בסתר, במה שצפון תחת פני השטח, העולמות כולם בטלים ומבוטלים בתוקף האור העליון. מידת הדין חושפת את הצפון במעמקים, ובתוקף גבורה עילאה היא מעלה את הכל למרומים. כמו יצחק אבינו, מידת הדין, שהתעלה לעילא לעילא עד שהיה כולו בטל ומבוטל בא-להות, ולא היה בעולם הזה כלל (ראה טללי חיים אלול-תשרי, שיחת 'לברוא את העולם במידת הדין'). זה מה שהזוהר אומר, שהעולה שייכת לבחינת 'מצפוני ליבא', 'רזא דמחשבה', שהם הבחינות הנעלמות והנסתרות שבמציאות.

עולה - למה מהזכר בלבד

ממילא נבין מדוע קרבן העולה מובא מבהמות זכרים בלבד. ביסוד העניין הנה העולמות הנבראים הם בחינת נוקבא, מקבלת, והאור העליון הוא בחינת דכורא, המשפיע שפע עליון. והנה, בקרבן העולה, עולים העולמות התחתונים, בחינת הנוקבא, מתכללים ומתבטלים לגמרי בתוקף האור האדיר. קרבן העולה חושף את האמת הנעלמת שאין במציאות אלא אורו הגדול בלבד. קרבן זה מראה שבאמת הדכורא הוא היחיד ואין בלתו. אין עולם נפרד, אין נוקבא מנותקת, אלא רק שפע הדכורא, רק אור אין סוף השוטף ובוהק בכל מרחבי תבל ומלואה. זאת הסיבה הנעלמת לכך שקרבן העולה נקרב רק מהזכרים ולא מהנקבות, ושחיטתו בצפון מצד שייכותו אל בחינת הדין וההתעלות, הממוססת את המציאות כולה וכוללת אותה במקורה העליון.

קרבן שלמים - החביב על הקב"ה

והנה, למרות כל העניינים העליונים הללו, אומר לנו הזוהר הקדוש שקרבן השלמים הוא החביב ביותר. אמת ויציב, ההתכללות האדירה במקור העליון היא הכוח המעמיד והמעלה את העולמות ומחברם לעילא. אבל עיקר מטרת בריאת העולמות לא היתה לבטל אותם בתוקף האור. גם קודם שנברא העולם היה אור אין סוף מאיר בעוזו וממלא את הכל. עיקר החידוש של בריאת העולם הוא ביצירת עולמות, ברואים רבים, יצירה יפה ונפלאה החביבה עליו יתברך והוא שמח בה, בבחינת "ישמח ה' במעשיו" (תהילים קד לא), והיינו אפילו בעולם העשייה ממש, ה' אוהב את עולמו אשר ברא ושמח ביצירתו. "נתאוהו הקב"ה לעשות לו דירה בתחתונים" (תנחומא נשא טז) דייקא, בקרב ישראל עם קרובו. השורש הנעלם לכך הוא אהבת הנוקבא, השכינה, שהיא השורש להתגלות האלהות בעולמות התחתונים עצמם, ולא ביטול העולמות בתוקף האור העליון.

ממילא, על אף שקרבן שלמים הוא קודשים קלים, שנאכל אפילו לבעלים, הוא הוא החביב ביותר, ודווקא משום כך! דווקא משום שאפילו יהודי פשוט יכול לאכול מהקרבן, זה מה שמעלה על נס את השלמים לעילא מכל הקרבנות. העובדה שכולם נהנים ואוכלים מקרבן השלמים, מצביעה על כך שעיקר עניינו של קרבן השלמים הוא המשכת השפע ממרומים לתחתיות ארץ. לא העלאת העולם התחתון וביטולו בעולם העליון, אלא הורדת השפע אל העולם התחתון ממש, להרבות שפע אורה וברכה בכל מרחבי החיים, הרוחניים והחומריים יחדיו, אכילת גבוה ואכילת אדם, ובתוך - אכילת כהנים, שהם בחינת חיבור בין האור העליון ובין העולם לתתא.

נשמות של שלמים!

מכאן אנו למדים דבר חשוב מאוד בעבודת ה'. כמעט רוב ככל הפעמים שבהם האדם פונה להשפיע לאחרים, הנה הדבר כרוך בויתור על מעלות קודש שהיה יכול לעלות אליהן אם היה מתבודד בעליית גג ומתקדש לעצמו. היציאה חוצה, אל עם ישראל, באה על חשבון זמני התייחדות פנימית, זמני תורה ותפילה, היא מכניסה את האדם לעולם שיש בו לכלוכי מידות רעות וסבך העסק האנושי והחומרי. יציאה זו, כמוה כמעבר מקדשי קודשים לקודשים קלים, מן העולה אל השלמים. לא עולה הוא אל עליית גג, אלא יוצא חוצה, להיות נותן שלום אל הבריות, והם משיבים לו שלום. כך, כלפי חוץ ירד הוא, יצא מקודש חמור לקודש קל. ואולם דווקא קלות זו, עשתה אותו קל כנשר, קל להיות דואה במעלות קודש עליונות מאוד, הבאות דווקא מסוד החיבור לכל המוני בית ישראל, להיות מחובר לרוח גדולה של קדושת הכלל, של השפעה ולא של קבלה, של עשיית רצון ה' בכל לב, עם הויתור הכואב על ההתרפקות על טוב ה' בתורה ותפילה. נמצא, שדווקא מי שיצא מהעולה אל השלמים, מסירות נפש יש בו, בחינת עולה בפנימיות, וממילא עולה הוא על הכל, חביב מכל, ובעיקר, פועל לגאולת השכינה והשבת הדודים זה לזה, בשלמות וחיבור, בבניין ירושלים, שנקראה דווקא על שם השלמים, אותם שלמי אמוני ישראל, ששלמות ואחדות ישראל בוערת בלבבם, ומוסרים עולמם הפרטי ועליונים האישי, כדי שיהיה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים. אלו הן הנשמות העוסקות בתשובה, לקרב את ישראל, נכנסות הן למקומות שאינם סטריליים, וכל כך למה, כדי שיהיו הכל נהנים מאכילת קודשים, שיהיו כולם טועמים ונוהרים אל טוב ה', יהי חלקנו עמם, אמן ואמן!

שלמים - "ובואי תימן"

זה עניין השלמים, חיבור שמים וארץ לשלמות אחת ממש, עליונים ותחתונים כאחד, והוא הוא שמחתו ואושרו של הקב"ה. זו עיקר פעולתה של מידת החסד. וכך הזוהר מלמד אותנו שהשלמים הם בחינת החסד, בסוד 'ובואי תימן', שהתימן הוא הדרום, שהוא הוא החסד". שהנה החסד, בחינת המים, יורד מלעילא לתתא, ומשפיע עד המקום הנמוך ביותר, לאחד ולחבר את הכל, כדרכם של המים שמדבקים את החלקים הנפרדים. והנה, ביאור זה שביארנו, בעניין מהות הגבורה והחסד, ובעניין היות בחינת החסד גדולה יותר מבחינת הגבורה, כתב הרב קוק דברים נפלאים שמבהירים את ההבדל בין העולה ובין השלמים, וזו לשונו (שמונה קבצים ב קפד): "כשחושבים על דבר האלהות, לפעמים חולכת היא המחשבה בצורה שוללת את העולם, כלומר שהציור האלהי בגודלו, בעוזו, בקדושתו, ביופיו, בגבורתו, באין סופיותו, מאפס את ההווייה כולה, 'כולא כלא חשיבא', כאין דומין. זאת היא המחשבה הבאה מתוך הגבורה, והמתלבשת במידתה. ויש עוד ציור יותר מבוסס,

שהמחשבה האלהית משלמת היא את העולם, היא נותנת להוויה כולה את ערכה הנכון. מצד מחשבה שממקור חסד כזאת, הולכת אהבת העולם וכל הבריות ומתגברת, בכל המילוא שהאהבה האלהית, והמחשבה הצלולה בעניין האלהי, תופסת יותר מקום בעולם. בזה החושב לא נפרש מן העולם, אלא מעלה את העולם אל העדן העליון, העדנה והרוממות האלהית. "מכאן נבין את שמה של ירושלים, דווקא משם שלמים, מפני שהיא מאחדת ומחברת את כל העולמות יחדיו באחדות גמורה, שמים וארץ ששים כאחד בשמחת קודש, בחיבור גוי קדוש עם אלהים אמת. "נורא אלהים ממקדשיך אֵל ישראל הוא נתן עז ותעצומות לעם ברוך אלהים" (תהילים סח לו).

שלמים - דכורא ונוקבא

ממילא נבין מפני מה קרבן השלמים יכול להיות "אם זכר אם נקבה", היינו הן מהזכרים והן מהנקבות. השלמים מאחדים בין הדכורא לנוקבא, בין השפע העליון ובין העולם הזה. בשלמים יש לנוקבא מקום והוויה. היא איננה בטלה. הבעלים אוכלים, האדם עומד על עומדו ואינו נמחק בתוקף האור. ממילא, שייך להביא את השלמים מכל הבחינות, בהיותו כולל הכל באחדות שלמה ומשמחת. אם כן, אנו רואים שיש מעלה עליונה לעולה, ויש חביבות מיוחדת לשלמים. בבחינה מסוימת אפשר לומר שיש הבדל בדבר בינינו ובינו יתברך. הנה, מצדנו, הדבר הנחשק ביותר הוא ההתכללות המוחלטת בו יתברך, בביטול מוחלט למען שמו יתברך. אנו, המצויים בעולם הזה לתתא, משתוקקים בכל עוז להיות מאוחדים עמו בכל עת ובכל שעה לעילא לעילא במרומים. דבר זה רואים אנו בדברי חכמים (ערובין יג ב), שאפילו בית הלל, שהיו מסטרא דחסד, הושוו והודו לבית שמאי שנוח לו לאדם שלא נברא, והיינו שבריא את האדם היא התפרדותו מהאלהות וירידתו לתתא, ונוח לו לאדם שלא נברא, אלא היה נשאר כלול במקורו. ואמת, זה מה שנוח לאדם, אולם הקב"ה בעצמו רצה אחרת, שכן לקב"ה יש חביבות דווקא מהתחתונים, מהעולמות למטה. הוא מצדו אוהב את השלמים, את ההתגלות שבעולם התחתון, ולא את ההתבטלות של התחתון והתמוססותו באור העליון. נמצא שהקב"ה אוהב את השלמים, ואנו באופן טבעי נמשכים אל העולה. אלא, שמסירות הנפש העמוקה ביותר היא לעשות את רצונו בכל עוז, וממילא אנו מבטלים את רצונו אליו יתברך, ובכל לב שבים אנו לאהוב את השלמים ולרצות לקדש שם שמים דווקא מתוך העולם הזה עצמו.

עבודת הנפש ב'עולה' וב'שלמים'

והנה, אחוז בזה וגם מזה אל תנח ידיך. בעבודת ה' צריכים אנו לאחוז בשתי הבחינות גם יחד, העולה והשלמים, איחוד החסד והדין, אברהם ויצחק. מצד אחד, הגרעין העמוק והגבוה ביותר שצריך להיות מוטמע בתוך עומק לבבנו הוא מסירות הנפש לה' יתברך, עולה תמימה. להכיר בכל לבבנו שאין לנו חפץ אחר מבלעדי ה' יתברך, ואנו נכונים למסור את כל עצמותנו למען שמו. רק מכוח תוקף מסירות הנפש יכולים אנו לגשת אל מלאכת השלמים, חיבור שמים וארץ וקידוש שמו יתברך. עבודת 'השלמים' ללא 'העולה' עלולה להטעות את האדם לחשוב כאילו אנו מחלקים את החיים, מחצה בשביל ה' ומחצה בשביל עצמנו. לא כן הדבר. אין לנו דבר בחיים בלתי לה' לבדו. אלא שה' יתברך בעצמו רוצה שנחיה ונהנה, נשמח בעולמו הטוב אשר ברא, כאמרנו - "ברוך... שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם" (ברכת האילנות). ממילא, דווקא העולה היא השורש הנכון גם לעבודת השלמים. לא חלילה שתי רשויות - הקב"ה ואני, אלא שהקב"ה מתגלה בתוך העולם הזה ממש.

'שמע' ו'שמונה עשרה' - עולה ושלמים

יסוד זה אנו עושים בכל יום בתפילה. תפילת שמונה עשרה היא בחינת עבודת השלמים, "ונשלמה פרים שפתינו" (הושע יד ג), בה אנו מושכים את השפע, מבקשים על צורכי החיים ומאירים פני תבל. והנה, קודם תפילת שמונה עשרה צריכים אנו לפעול פעולה עליונה שהיא בחינת עבודת העולה, הלא היא קריאת שמע, קריאה ממעמקי הנפש על אחדות שמו יתברך שאין בלתו, תוך שאנו מוסרים את נפשנו באחד. רק מכוח מסירות נפש באחד ממש, רק מכוח קריאת האחדות, יכולים אנו לפעול את הפעולה של השלמים בתפילת שמונה עשרה. וכך מלמד אותנו רבנו האריז"ל, שכל עניין קריאת שמע הוא הארת ריבוי שפע במרומים, שתאפשר ותכין את הבסיס לעבודת שמונה עשרה (שער הכוונות דרושי קריאת שמע א). 'המוחין' והאורות העליונים מתברכים במרומים בקריאת שמע, ואחר כך יורדים לתתא, להאיר בעולמות, בשמונה עשרה.